

ALTERNATIVE RUM

A black and white illustration of the Earth, showing continents and oceans. A chain is attached to the top right of the Earth, leading to a smaller globe that is also chained. The title 'ALTERNATIVE RUM' is written in a large, bold, sans-serif font, arching over the Earth.

af JENS DAHL OG ESTHER FIHL

Enten – eller! "Der er ikke noget at ralle om", sagde daværende statsminister Anker Jørgensen med henvisning til, at grønlænderne enten måtte dele ressourcerne i undergrunden med Danmark eller forlade rigsfællesskabet. Man fornemmer magthaverens sprog og den stærkes magt til at

sætte dagsordenen og til at definere alternativene. I nogle tilfælde er modtrækket oprør, revolution, emigration eller blot passiv modstand. I andre tilfælde starter parterne forhandlinger, som ender i et kompromis. Men der findes også situationer, hvor en gruppe af mennesker eller et lo-

kalsamfund i stedet for modstand eller kompromis begynder at omfortolke præmisserne og traditionerne, og midt i det hele laver de deres eget alternative rum. Netop dette er temaet for dette nummer af Jordens Folk.

Det alternative rum starter med at være et mentalt rum.

En gruppe af mennesker som skaber et rum for sig selv, relativt uafhængig af eksisterende kulturelle, sociale og politiske realiteter – samtidig med at de forbliver en del af disse realiteter. Vi taler om sociale grupper, som er i stand til at positionere sig selv mellem kulturer, mellem stater, mellem moraliteter eller mellem lokalsamfund og statslige autoriteter. De skaber et rum, som er kontrolleret af dem selv, og som rummer potentiale til innovative nyskabelser.

Omstændighederne tvinger og giver mulighed for at skabe et alternativt rum. Der findes mennesker, som på en kreativ måde har fundet en ny niche, inden for hvilken de kan fremme deres interesser og ambitioner. I tider med store politiske eller teknologiske ændringer opstår zoner af tvetydighed, som grupper af mennesker kan drage fordel af – uden at fornægte den sikkerhed som ligger i at være medlem i et lokalsamfund og en stat. Analytisk ligger udfordringen i at se på strukturerne uden at fortabe sig i modsætninger (stat/lokalsamfund, magthaver/undertrykte, lokal kultur/national kultur) og samtidig følge processen, under hvilken det alternative fællesskab dannes.

'Alternative rum' opstår, når grupper af mennesker mødes i geografiske eller virtuelle rum og her rekonstruerer deres identiteter under skabelsen af en ny fælles identitet. Det alternative rum er relativt åbent og uden formalise-

rede rammer og lever en tilværelse mellem eksisterende institutioner og strukturer. Fra denne position kan 'medlemmerne' kontrollere deres egen agenda uden at være i åben konflikt med etablerede institutioner. Derfor finder vi ofte alternative rum midt i hjertet af samfundets dominerende strukturer, som det er tilfældet i dette nummer af Jordens Folk med spilleme på væddeløbsbanen i New Delhi og indfødte folk i FN-systemet. De næres af de selvsamme institutioner, som er en del af det system, de er i opposition til. De er ikke udelukket af samfundets institutioner, sådan som det sker, når man sætter folk i fængsel, eller når samfundet landsforviser uønskede personer. De udelukker heller ikke sig selv fra samfundet, sådan som slaver gjorde, når de løb bort og dannede såkaldte maroon-samfund. Man kan sige, at det alternative rum er en del af det politiske samfund, men uden medlemskab i politiske termer. Denne tvetydighed er på mange måder kritisk, fordi den også åbner for autoritære tendenser, som vi har set det med mafiaen i Sydeuropa.

Alternative rum kan opstå i lommer eller brud, når statssamfund, som for eksempel Sovjetunionen, kollapse, eller når naturfænomener pludseligt medfører så store materielle og sociale ødelæggelser, at det åbner for nye løsninger på måske gamle konflikter. Vi så det efter den store tsunami i Asien i 2004, hvor

den gamle konflikt i Aceh, Indonesien, fandt en løsning, og i Indien hvor de ellers ikke-lovlige kasteråd lokalt tilkæmpede sig en afgørende legitim rolle ved fordelingen af nødhjælpen, som strømmede til de nødlidende områder fra ikke kun de internationale NGO'er, men også fra den indiske stat. Dette til trods for at staten officielt ikke anerkender disse råd som del af den indiske forfatning, og som i andre kontekster har erklæret dem som illegale. Det alternative rum befinder sig således ofte mellem det legale og det illegale eller mere nøjagtigt mellem det legitime og det lovlige. Vi skal på ingen måde opfatte det som et 'ingenmandsland', men snarere et 'skyggeland' hvor rekonstruktionen af et nyt fællesskab har et transformativt potentiale.

Alternative rum er ofte flygtige – man samles i dem, forlader dem igen (symbolsk, fysisk, mentalt) for senere at mødes igen. I perioder kan det alternative rum forekomme at være inaktivt, ikke mindst fordi det ikke rammes ind af faste strukturer med regler, kontorer og ansatte. Relationerne mellem menneskene i det alternative rum bygger på udtalt eller ikke udtalt konsensus omkring et symbolsk fællesskab. Tjetjenerne i eksil, som vi møder i dette nummer, opbygger et alternativt rum af sociale relationer, hvor sprog og religion spiller en stor rolle, men betydningen af disse udvikler sig anderledes, end de gør hos såvel magthaverne som

oppositionen hjemme i Tjetjenien. Såvel udadtil som indadtil symboliseres dette rum ved et særligt tjetjensk flag, som eksil-tjetjenere fremviser ved enhver given lejlighed.

Fællesskabet kan meget vel bygge på helt konkrete relationer, men de udtrykkes oftest i symbolske termer, som muliggør forskellige fortolkninger – og netop på den baggrund kan man opnå enighed eller konsensus mellem meget forskellige parter, som vi f.eks. ser i det globale alternative rum dannet af repræsentanter for en lang række af verdens indfødte folk. Disse repræsentanter mødes med mellemrum i FN-regi og som led i understregningen af de indfødtes rettigheder over for alverdens stater påkalder de sig undertiden 'Moder Jord'. Denne term er en symbolsk markering, som imidlertid for mange af disse fremmødte indfødte ikke vil give mening hjemme i deres eget lokalsamfund, men som i det globale alternative rum bruges til at udtrykke gensidig solidaritet indadtil, og det bruges udadtil overfor statsmagter til at udtrykke bæredygtighed, oprindelighed, anderledeshed og ukrænkelighed.

Det er formentlig ofte sådan, at det er udefra kommende forhold, som bringer folk sammen i noget, der kan blive til et alternativt rum. Asylansøgeren, som venter på opholdstilladelse i månedsvis, befinder sig i et vakuum, men dette fører ikke automatisk ham eller hende sammen med andre i et alternativt rum. Ofte fører dette vakuum til frustration og desperation, som vi også i dette nummer finder det med den tanzanianske asyl-

ansøger, hvor ventetiden fjerner enhver form for faste holdpunkter i tilværelsen. Der er tale om et midlertidigt rum af en 'ikke-værende' tilværelse med stor eksistentiel usikkerhed. Asylansøgeren befinder sig midt i samfundet, men er helt blottet for kontrol over sin egen situation. Skabelsen af et alternativt rum er produkt af, at nogle mennesker har fundet fælles berøringspunkter, videreudvikler disse og forvandler dem til forhandlingsobjekter, med hvilke man interagerer voldeligt eller fredeligt med det omgivende samfund. Fristaden Christianias historie er et udmærket eksempel på en sådan proces.

Det alternative rums store styrke skyldes dels dets legitimitet (men ikke nødvendigvis legalitet), som er skabt af den symbolske konsensus indadtil, og dels at det kontrolleres af medlemmerne selv. Så længe det alternative rum forbliver en del af samfundet og formår at fremstille sig selv som musen imod elefanten, da er det fantastisk svært for magthaverne eller myndighederne at håndhæve det legale, fordi det såvel indenfor som udenfor det alternative rum opfattes som illegitimt. Indfødte folks tilstedeværelse i FN er et glimrende eksempel herpå. Meget af det, der sker på hestevæddeløbsbanen i New Delhi, er bestemt ikke lovligt, men deltagerne giver det deres egen legitimitet og sørger for, at det ikke smitter af på det omgivende samfund, som så ikke behøver at gribe ind.

I det alternative rum skabes nye identiteter – uden at de 'gamle' identiteter forkastes. Den alternative identitet kan være

mere eller mindre isoleret fra det omgivende samfund. Den relative isolation giver under alle omstændigheder det alternative rum helt nye muligheder for at formulere alternativer til den gældende officielle samfundsorden. Occupy Wall Street bevægelsen er formentlig et eksempel herpå. Magthavere er vant til at håndtere fagforeninger, religiøse menigheder, klasser eller politiske partier, men situationen bliver langt vanskeligere, når mennesker fra forskellige dele af verden midlertidigt samles og forenes under symboler, som måske er kendte i visse sammenhænge, men som har fået en ganske anden betydning i det alternative rum. Danskere i udlandet giver 'danskheden' en ny identitet, når de samles omkring den danske kirke, fordi denne rummer såvel troende som ikke troende personer, der hver især vil praktisere deres 'sædvanlige' tro eller mangel på samme, når de er tilbage i Danmark. Et andet eksempel er muslimske kvinder, som bruger internettet til at udfordre såvel de danske mediers som de muslimske autoriteters brug/misbrug af blandt andet Muhammed karikaturensagen til at fremme deres egne agendae. Ved hjælp af blandt andet internettet skaber disse kvinder en platform hvorfra de (re)definerer deres egne relationer til det danske samfund.

Fordi det alternative rum oftest er flygtigt, kan det være svært at konkretisere dets eksistens. Men vi vil som forskere jo gerne kunne fremanalysere nogle af de mangeartede måder, hvorpå mennesker verden over organiserer sig, skaber rum for handling eller prøver at skabe rum for

fornye fælles identiteter på tværs af måske regioner eller nationaliteter. Dette fremgår også af dette nummers artikel om indvandring til København. I Københavns Museums udstilling om indvandring til hovedstaden fremstilles det københavnske rum som et alternativt rum i forhold til det nationale, når det gælder indvandring og inklusion. Dette manifesterer sig i præsentationen af de københavnske arabere, der som led i en strategi om at fremstille det københavnske rum som noget andet end det nationale, bevidst ikke fremstilles som muslimer.

Den moderne verden er således fyldt med alternative rum, der opstår i enten lokale sammenhænge, eller som tager form af transnationale eller ligefrem globale sociale bevægelser. Så snart de af det omgivende samfund bliver institutionaliseret og legaliseret mister de karakter af alternative rum. ■

Forslag til videre læsning:

Jens Dahl og Esther Fihl (red.)
A Comparative Ethnography of Alternative Spaces, New York, Palgrave, 2013.

Margit Anne Petersen og Stine Puri
Billeder på integration - kulturmøder, samfundsforandringer og projektmetoder, Forlaget Systime, 2012.

